

ปรัชญาพื้นฐานการศึกษาเด็กปฐมวัย Fundamental Philosophy of Early Childhood Education

นางสาวเสาวลักษณ์ สุทธิพรโอภาส
Miss. Saowaluk Suttiponopas
พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ
Specialized Professional Nurse
ศูนย์เด็กเล็กน่าน้อยคุณแม่

The child care center is nice to live with mother's milk.

บทคัดย่อ

ปรัชญาพื้นฐานการศึกษาเด็กปฐมวัย บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หลักปรัชญาการศึกษาที่ใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดปรัชญาการศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไปที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายเพื่อนำองค์ความรู้จากปรัชญาพื้นฐานการศึกษามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมและสภาพแวดล้อมของประเทศนั้นๆ ศึกษาค้นคว้าเด็กปฐมวัย ให้มีศักยภาพสามารถดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม จากการศึกษาพบว่าปรัชญาการศึกษาพื้นฐานที่เป็นที่นิยม มีด้วยกัน ๕ ปรัชญาและสามารถจัดออกเป็น ๒ กลุ่มได้ดังนี้ ๑). กลุ่มอนุรักษนิยม ที่เน้นธำรงรักษาแบบแผนหรือสิ่งต่างๆ ในอดีตเอาไว้ ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม และปรัชญาการศึกษาเน้นตรนิยม ๒). กลุ่มเสรีนิยม มีความสนใจในตัวบุคคลและสังคม รวมทั้งคำนึงถึงเสรีภาพของบุคคล ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม และปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม

คำสำคัญ : ปรัชญา, ปรัชญาพื้นฐานการศึกษา, เด็กปฐมวัย

ABSTRACT

Educational philosophy early childhood is the study on concepts of principles and rules based on the knowledge to formulate educational approaches in response to specific educational objectives or goals. It concerned about education in training and developing human beings to have the potential to live in the right and good way. These academic aims to study the principles of educational philosophies used as the basis for the formulation of educational philosophies in the general education system that are widely used. It is in order to apply the knowledge from the basic educational philosophy to suit the context of society and the environment of that country. The study found that there are ๕ popular basic educational philosophies and can be classified into ๒ groups as follows: ๑). The conservative groups were focusing on preserving patterns or things in the past, such as the educational philosophy of Essentialism, the educational philosophy of

Perennialism. ๒). The liberal group were interested in individuals and society as well as taking into the freedom of the individual, such as the educational philosophy of Progressivism, the educational philosophy of Reconstructionism and the educational philosophy of Existentialism.

Keywords: Philosophy, the basic Philosophy of Education, early childhood

๑. บทนำ

เด็กเป็นทรัพยากรสำคัญของสังคม เด็กจึงต้องมีพัฒนาการเต็มศักยภาพเพื่อให้สามารถเติบโตเป็นคนดี มีคุณภาพและมีความสุข สามารถสร้างสรรค์และทำประโยชน์ต่อสังคม ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาพบว่า มีเด็กอายุ ต่ำกว่า ๕ ปีอย่างน้อย ๒๐๐ ล้านคน มีพัฒนาการไม่สมวัย (Walker SP, et al. ๒๐๐๗, :๑๔๕-๕๗) การสำรวจพัฒนาการเด็กอายุ ๑-๕ ปี ของสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย ปี ๒๕๖๐ พบว่า ภาพรวมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ไทยสมวัยร้อยละ ๗๐ โดยพื้นที่ภาคเหนือมี พัฒนาการสมวัยสูงสุดประมาณร้อยละ ๘๕ ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือพัฒนาการ สมวัยอยู่ที่ร้อยละ ๕๐ - ๖๐ เท่านั้น และพบว่า ด้านที่มีปัญหาพัฒนาการล่าช้ามากกว่าด้าน อื่นๆ คือ ด้านภาษา (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๐) การเลี้ยงดูซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ มีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า เด็กที่มีปัญหาพัฒนาการล่าช้า มีความเชื่อมโยงกับการไม่ได้รับการเลี้ยงดูและกระตุ้นพัฒนาการที่เหมาะสม ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการกระตุ้น พัฒนาการเด็กคือ การทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก การศึกษาพบว่า การอ่านหนังสือร่วมกับเด็ก จะส่งผลบวกด้านสติปัญญาสูงกว่า ๖ จุด (Kozuki N, ๒๐๑๓, ๑๑๙)

สังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพราะความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร ผลที่ตามมาคือ การปรับตัวของคนในสังคมไม่สอดคล้องกับความเจริญทาง วัตถุ ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมายเช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง สภาพสิ่งแวดล้อม การจะ แก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้นั้นปัจจัยที่สำคัญคือ ประชากรต้องมีคุณภาพ ประชญาการศึกษาเป็นการนำแนวคิด หรือหลักการที่ตีเหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาระบบการศึกษาให้เป็นระบบ มีรูปแบบที่ชัดเจน สามารถ นำไปประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีคุณภาพ มีศักยภาพ ดังนั้นการจะรู้จักแนวคิดทาง ประชญาการศึกษาได้จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในอันที่จะเรียนรู้และนำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อ ประโยชน์สุขของสังคม ในบทความนี้จะได้นำเสนอแนวคิดปรัชญาการศึกษาพื้นฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่าง แพร่หลายและนำไปปฏิบัติใช้พัฒนาคนในสังคมได้จริงในหลายๆ ประเทศ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาและ สร้างสังคมที่มีความสงบสุขอย่างยั่งยืน

๒. หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับเด็กปฐมวัย

ความหมายของเด็กปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๓) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน (๒๕๔๙) และอัสพรสิริ เอี่ยมประชา (๒๕๕๗) ที่ให้ความหมายไว้เหมือนกันว่า "เด็กปฐมวัย" หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง ๐-๕ ปี (เด็กตั้งแต่แรกปฏิสนธิถึงอายุ ๕ ปี ๑๑ เดือน ๒๙ วัน) ซึ่งเป็น ช่วงอายุที่สำคัญและมีคุณค่ามากที่สุด เด็กจะเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขได้ก็ด้วยการอบรมเลี้ยงดู

และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับทัศนาก้าวพลอย (๒๕๔๔: ๑) ได้กล่าวว่า เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีช่วงอายุตั้งแต่ ๐-๖ ปี เป็นวัยเริ่มต้นของการพัฒนาการในทุกด้าน ได้แก่ ด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจและด้านสังคมจึงเป็นวัยที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาบุคคลให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ สุธิภา อวพิทักษ์ (๒๕๔๒: ๒) ได้ให้ความหมาย ของเด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิด-๖ ปี ซึ่งมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการ ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วอย่างเห็นได้ชัด เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้รวดเร็วจะสะท้อนพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่แสดงออกมาให้เห็น

ความหมายพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการ (development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ด้านทำหน้าที่ (function) และวุฒิภาวะ (maturation) ของอวัยวะระบบต่าง ๆรวมทั้งตัวบุคคลทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพทำสิ่งที่ยากสลับซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนการเพิ่มทักษะใหม่ ๆและความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมในบริบทของครอบครัวและสังคม พัฒนาการเด็กเป็นความรู้พื้นฐานที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับบุคคลที่อยู่แวดล้อมเด็กต้องมีความรู้ความเข้าใจพัฒนาการเด็กเพื่อนำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมประสบการณ์ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เป็นไปตามศักยภาพและเป็นฐานพัฒนาการของเด็กในขั้นต่อไป ผู้ใหญ่ต้องรู้จักธรรมชาติและความต้องการของเด็ก เข้าใจพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมา การมีความรู้ความเข้าใจในจิตวิทาพัฒนาการเด็กจะช่วยให้เข้าใจถึงที่มาหรือต้นเหตุของปัญหาและสามารถช่วยแก้ปัญหาให้เด็กได้

ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก ๖ ขวบแรก เป็นการจัดการศึกษาเพื่อการดูแลและสร้างเสริมเด็กให้พัฒนาเต็มศักยภาพด้วยการเรียนรู้ที่ถูกต้องชัดเจน ลักษณะการจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งจำเพาะไปที่การพัฒนาเด็กโดยการจัดการเรียนการสอนให้ตรงระดับพัฒนาการตามวัย และการจัดการศึกษาปฐมวัยการจัดการศึกษาปฐมวัยการจัดการศึกษาปฐมวัยส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมให้ตรงกับความต้องการและความสนใจ สร้างความพร้อมให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ มีพุทธิปัญญา (กุลยา ตันติผลาชีวะ.(๒๕๔๗) หน้า ก.)

๓. ปรัชญาการศึกษา

ความหมายของปรัชญาการศึกษา

คำว่า ปรัชญาการศึกษา ประกอบด้วยศาสตร์ ๒ ศาสตร์มารวมกันคือ คำว่า ปรัชญา เป็นคำที่พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำว่า Philosophy หมายถึง ความรอบรู้ รู้กว้างขวาง หรือความรู้อันประเสริฐ (กิริติ บุญเจือ, ๒๕๑๙, หน้า ๑) ความหมายตามรูปศัพท์ Philo, Sophia แปลว่า ความรักในปัญญา และคำว่า การศึกษา ซึ่งในมาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ให้ความหมายว่าหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนนั้น เกิดกับบุคคลและสังคม ถ้าเราถือว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การเรียนรู้ก็คือการเรียนรู้ของคนในสังคม

นั่นเอง (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖, หน้า ๔) ดังนั้นปรัชญาการศึกษาจึงเป็นการศึกษาแนวคิด หลักการและกฎเกณฑ์ในการกำหนดแนวทางการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา คือ การค้นหาความเข้าใจในเรื่องการศึกษาทั้งหมด การตีความหมายโดยการใช้ความคิดอย่างเป็นระบบและคิดรวบยอดที่จะช่วยแนะแนวทางในการเลือกจุดมุ่งหมายและนโยบายของการศึกษา (Kneller, George F, ๑๙๖๔, p. ๒)

ปรัชญาการศึกษา คือ ปรัชญาในส่วนของที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหา เป้าหมายของการศึกษาของสังคมโดยพยายามตอบคำถามที่ว่าเป้าหมายหรือผลที่พึงประสงค์ที่จะก่อให้เกิดกับผู้เรียนนั้นควรจะเป็นอย่างไร และเป้าหมายดังกล่าวเหมาะสมหรือไม่ เมื่อตอบคำถามเป้าหมายของการศึกษาแล้ว ก็สามารถตอบคำถามต่อไปได้ว่า ความรู้ใด ทักษะใดใด ทักษะใด ควรได้รับการถ่ายทอดให้แก่เขาเหล่านั้น รวมทั้งมรรควิธีให้การศึกษาจะนำไปสู่เป้าหมายนั้นด้วย มนุษย์กับการศึกษาถือว่าเป็นของคู่กัน การศึกษาทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพของตัวมนุษย์เองให้ต่างไปจากสัตว์ทั่วไป เพราะการศึกษาก็คือการฝึกฝนให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม (พระธรรมปิฎก, ๒๕๓๙, หน้า ๔) ปรัชญาการศึกษา คือ จุดมุ่งหมาย ระบบความเชื่อ หรือแนวทางของความคิดที่แสดงออกมาในรูปของอุดมการณ์ หรืออุดมคติ ทำนองเดียวกันกับในความหมายของปรัชญาชีวิต ซึ่งหมายถึง อุดมการณ์ของชีวิต อุดมคติของชีวิต แนวทางการดำเนินชีวิต กล่าวโดยสรุปปรัชญาการศึกษา คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษานั้นเอง (วิจิตร ศรีสอ้าน, ๒๕๒๕, หน้า ๑๐๙) ปรัชญาการศึกษา คือ การนำเอาความคิดและความเชื่อของนักคิดและนักปรัชญาในอดีตมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาและปรับปรุงแก้ไขการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบัน หรืออธิบายและอภิปรายการจัดการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมหรือบกพร่องและควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนและปฏิรูปไปในทิศทางใด ดังนั้นปรัชญาการศึกษาจึงเป็นแนวคิดเชิงวิเคราะห์ วิจาร์ณ พรรณนา และประเมินเกี่ยวกับการศึกษาและถือเป็นแนวปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา และเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน (สุนทร โคตรบรรเทา, ๒๕๕๓, หน้า ๔๔)

สรุปปรัชญาการศึกษา หมายถึง การศึกษาแนวคิด หลักการและกฎเกณฑ์โดยอาศัยฐานความรู้ของหลักปรัชญาในการกำหนดแนวทางการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการศึกษาในการฝึกฝนพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพสามารถดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม

ลักษณะของปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาจัดว่าเป็นปรัชญาประยุกต์ที่หลอมรวมแนวความคิดในเชิงปรัชญาเข้ากับแนวคิดทางการศึกษาจึงมีลักษณะที่เป็นอิสระ มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งปรัชญาศึกษามีลักษณะดังนี้ (พระมหาสมชาย, ๒๕๕๗, หน้า ๑๔)

๑. ปรัชญาศึกษามีลักษณะเป็นปรัชญาเชิงความจริง (Speculative) ในแง่ของการแสวงหาสาระที่จะสร้างทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ สังคมและโลกโดยการจัดระเบียบวินัยและตีความข้อมูลที่ขัดแย้งทั้งหลายจากการวิจัยทางการศึกษาและทางพฤติกรรมศาสตร์

๒. ปรัชญาศึกษามีลักษณะเป็นปรัชญาบัญญัติ (Prescriptive) หรือบางทีเรียกว่า บรรทัดฐาน (Normative) ในแง่ของการชี้เฉพาะถึงเป้าหมายหลักของการศึกษาที่ควรจะมีและวิถีทางที่ควรใช้

๓. ปรัชญาการศึกษาที่มีลักษณะเป็นปรัชญาวิเคราะห์ (Analytic) ในแง่ของการทำให้ข้อความของปรัชญาถึงความจริง และปรัชญาบัญญัติกระจ่างขึ้น ปรัชญาแบบนี้จะช่วยตรวจสอบเหตุผลของความคิดทางการศึกษา องค์ประกอบของความคิดอื่นๆ และวิถีทางที่ทำให้เกิดความคิดบิดเบือนหรือหายไป เพราะความคิดนั้นไม่รัดกุมพอ โดยจะทดสอบความมีเหตุผลของความคิดรวบยอดและความไม่เพียงพอของความจริง ที่สำคัญคือพยายามที่จะทำความเข้าใจในความหมายของคำต่างๆ ที่ใช้ในทางการศึกษา เช่น อิสรภาพ (freedom) การปรับตัว (adjustment) ความเจริญงอกงาม (growth) ประสบการณ์ (experience) ความต้องการ (need) และความรู้ (knowledge) เป็นต้น

แนวทางการสร้างปรัชญาการศึกษา

แนวทางในการสร้างปรัชญาการศึกษาของประเทศและสังคมในระดับต่างๆ ทำได้ ๔ วิธี คือ

๑. ประยุกต์จากปรัชญาแม่บท เป็นการนำเสนอโดยยึดปรัชญาแม่บทเป็นแนวทางนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษา หรือนำมาเป็นฐานในการสร้างระบบและวิธีการทางการศึกษา ได้แก่ อภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยา ซึ่งมีแนวคิดและความเชื่อของนักปรัชญาในอดีต เช่น จิตนิยม ของเพลโต (Plato) สัจนิยมของอริสโตเติล (Aristotle) อัตถิภาวนิยม ของเคิร์คการ์ด (Kierkegaard) เป็นต้น แล้วหลอมรวมเอาสาระสำคัญมาเป็นปรัชญาการศึกษาตามความเหมาะสมของประเทศนั้นๆ

๒. ยึดปรัชญาของนักปรัชญาแต่ละคน ปรัชญาการศึกษาอาจยึดหลักปรัชญาของนักปรัชญาคนใดคนหนึ่งมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาโดยจะต้องศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้งก่อนที่จะนำมาใช้ เช่น ปฏิบัติการนิยมของคูดุ พิพัฒนาการนิยมของฮัทชินส์ สัจนิยมของอริสโตเติล จิตนิยมของเพลโต หรือ ธรรมชาตินิยมของรูสโซ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น อาจยึดหลักแนวคิดของรูสโซที่เขียนไว้ในหนังสือ เอมีล (Emil) เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาตั้งแต่เล็กจนโต หนังสือเล่มนี้ถือว่าเป็นหนังสือปรัชญาการศึกษาเล่มแรกของโลก (พระมหาสมาชยา, ๒๕๕๗, หน้า ๑๕) หรืออาจยึดแนวคิดของเพลโตจากหนังสือ อุดมรัฐ (The Republic) เป็นต้น

๓. ใช้หลักการทางปรัชญาวิเคราะห์ วิธีการนี้เป็นการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันโดยใช้หลักการและหลักเกณฑ์ทางปรัชญาวิเคราะห์การศึกษาที่ดำเนินการอยู่ เพื่อดูว่าตรงตามหรือแตกต่างจากหลักปรัชญาที่มีอยู่และเป็นที่ยอมรับกันอย่างไรบ้าง เหมาะสมกับยุคสมัยเพียงใด มีความสอดคล้องหรือไม่ หรือมีการเสนอวิธีการใหม่ๆ หรือไม่อย่างไร อย่างไรก็ตามวิธีการนี้เป็นการให้แนวคิดในทางทฤษฎีมากกว่าเสนอแนะทางในการปฏิบัติ

๔. วิจารณ์การศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นวิธีการที่มุ่งวิจารณ์และโจมตีการศึกษาในปัจจุบันว่าล้มเหลวหรือไม่ สอดคล้องกับความต้องการและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร การศึกษาเป็นการกตขี้ทารุณผู้เรียนหรือไม่ ทั้งนี้หลักการวิจารณ์จะต้องเป็นไปเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ ตัวอย่างเช่น เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) นักปรัชญาชาวบราซิลโจมตีการศึกษาในปัจจุบันว่าเป็นการกตขี้ผู้เรียน ครูเป็นผู้รู้แต่ผู้เดียว บังคับให้ผู้เรียนรู้ตามครูเท่านั้น การศึกษาจึงเป็นระบบฝากเงินธนาคาร ครูเป็นผู้ยึดยึดความรู้อันใหญ่โตโดยครูแต่ละคนอัดความรู้เข้าไปในสมองเด็กเหมือนเอาเงินใส่กระปุกออมสิน (สุนทร โคตรบรรเทา, ๒๕๕๓, หน้า ๔๑-๔๒)

๔.หลักปรัชญาพื้นฐานการศึกษา

หลักปรัชญาพื้นฐานการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาเป็นการนำแนวคิดหรือหลักการที่ตีเหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาระบบการศึกษาให้เป็นระบบ มีรูปแบบที่ชัดเจน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีคุณภาพ มีศักยภาพ การศึกษาจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาอย่างมีระเบียบแบบแผน มีกรอบแนวคิดที่เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ปรัชญาการศึกษามีอยู่มากมายหลายสำนักตามลักษณะความเชื่อแนวคิดและบริบทของสังคม การหลอมรวมแนวคิดของปรัชญาพื้นฐานสาขาเดียวกัน ทำให้เกิดเป็นปรัชญาการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยสรุปขอเสนอหลักปรัชญาพื้นฐานการศึกษาที่มีความสำคัญ ๕ ปรัชญา ดังนี้

๔.๑ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)

๔.๒ ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม (Perennialism)

๔.๓ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

๔.๔ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

๔.๕ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

๔.๑ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)

เป็นปรัชญาการศึกษาที่เกิดในสหรัฐอเมริกาเมื่อประมาณ ปี ค.ศ. ๑๙๓๐ โดยมีนักการศึกษา นักปรัชญาจิตนิยม และวัตถุนิยมของสหรัฐอเมริกา ที่มีทัศนะอนุรักษนิยมได้รวมกลุ่มกันเพื่อรณรงค์ต่อต้านแนวคิดฝ่ายพัฒนาการนิยม นักการศึกษาที่เป็นผู้นำในการจัดตั้งกลุ่มสารัตถนิยมนี้ได้แก่ William C. Bagley และมีนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงคนอื่นร่วมด้วย เช่น Thomas. Briggs, Isaac L. Kandel และ Herman H. Horne เป็นต้น (ศักดิ์ชัย นิธิภูทิว, ๒๕๔๓, หน้า ๙-๒๕) เป็นปรัชญาการศึกษาที่ได้รับความนิยมอย่างมากหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ และยังมีนิยมเรื่อยมาอีกเป็นเวลานาน เพราะมีความเชื่อว่าสำนักปรัชญาสารัตถนิยมมีความเข้มแข็งในทางวิชาการและมีประสิทธิภาพในการสร้างค่านิยมเกี่ยวกับระเบียบวินัยได้ดีพอที่จะทำให้โลกเสรีต่อสู้กับโลกเผด็จการของคอมมิวนิสต์ได้ (ภิญโญ สาร, ๒๕๒๕, หน้า ๓๑)

๔.๑.๑ แนวคิดพื้นฐาน ปรัชญาสารัตถนิยมมาจากปรัชญาพื้นฐาน ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายจิตนิยมที่มีความเชื่อว่า จิตเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ การที่จะรู้และเห็นความจริงได้ก็ด้วยความคิด (Ideas) อีกฝ่ายหนึ่งคือ ฝ่ายวัตถุนิยม ซึ่งมีความเชื่อว่า วัตถุในธรรมชาติที่เราเห็น สัมผัส ต้องมีประสบการณ์ต่อสิ่งเหล่านั้น ทั้งสองฝ่ายกลายเป็นเนื้อหาสาระ หรือสารัตถศึกษา ปรัชญาสำนักนี้ให้ความสำคัญในเนื้อหาเป็นหลักสำคัญถือว่า ความรู้ทักษะ ทศนคติ ค่านิยมและอื่นๆ เป็นสิ่งดั่งามถูกต้องได้รับการกลั่นกรองมาดีแล้วควรได้รับการทำนุบำรุงและถ่ายทอดไปให้คนรุ่นหลัง ถือเป็น การอนุรักษและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

๔.๑.๒. จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญากรุ่มสารัตถนิยมมีจุดมุ่งหมายการศึกษา คือ ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมและค่านิยมให้กับคนรุ่นหลัง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นก็เป็น การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้คงของเดิมเป็นหลักสำคัญ จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวปรัชญาสารัตถนิยมมีดังนี้

๑). ให้การศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหาสาระ (Essential subject matter) อันได้จากมรดกทางวัฒนธรรม

๒). ให้การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในเรื่องของความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของสังคมในอดีต

๓). ดำรงรักษาสิ่งต่างๆ ในอดีตเอาไว้

๔.๑.๓ องค์ประกอบของการศึกษา มีดังนี้ (พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ๒๕๖๑, หน้า ๑๕)

๑). หลักสูตร ยึดเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ เนื้อหาที่เป็นวิชาพื้นฐาน ได้แก่ ภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ หลักสูตรจะเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ และจัดเตรียมโดยครูหรือผู้เชี่ยวชาญโดยเรียงลำดับตามความยากง่าย

๒). ครู เป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างมาก การศึกษาจะต้องมาจากครูเท่านั้น ครูจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ เพราะครูเป็นผู้ที่รู้เนื้อหาที่ถูกต้องที่สุด ครูเป็นผู้กำหนดกิจกรรมในห้องเรียน การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ครูเป็นต้นแบบที่นักเรียนจะต้องทำตามเปรียบเสมือนแม่พิมพ์

๓). เด็กปฐมวัยหรือผู้เรียน ตามปรัชญาสารัตถนิยมจะต้องเป็นผู้สืบทอดค่านิยมไว้และถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลัง ผู้เรียนจะต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของครู นักเรียนเป็นผู้รับฟังและทำความเข้าใจในเนื้อหาต่างๆ แล้วจดจำไว้เพื่อที่จะได้นำไปถ่ายทอดต่อไป นักเรียนไม่จำเป็นต้องมีความคิดริเริ่ม

๔). โรงเรียน มีบทบาทกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน โดยยึดหลักการอบรมจิตใจผู้เรียนให้มีระเบียบวินัยอันดีงามตามที่ยึดถือกันมา

๕). กระบวนการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้อธิบายชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจ วิธีการเรียนการสอนจึงเน้นการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก นอกจากนี้ยังต้องการฝึกการเป็นผู้นำซึ่งผู้นำต้องมีระเบียบวินัย ควบคุมและรักษาตนเองได้เป็นอย่างดี การจัดตารางสอน จัดห้องเรียน แผนผังที่นั่งในห้องเรียน ครูเป็นผู้กำหนดแต่ผู้เดียว

๔.๑.๔ ข้อจำกัด ปรัชญาการศึกษาแบบนี้มีข้อดีหลายประการ เช่น การเรียนการสอนเป็นระเบียบ การปกครองดีกง่ายและสะดวกเพราะครูทุกคนรับบทบาท การบริหารเป็นไปตามระเบียบ มีการสืบทอดวัฒนธรรมต่อๆ กันไปแต่ก็มีข้อจำกัดบางประการคือ โอกาสที่เด็กจะมีความคิดริเริ่ม เป็นตัวของตัวเองมีน้อย เด็กมักจะไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าแสดงออก คอยแต่รับฟัง ไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กเท่าที่ควร ถึงมีการเปลี่ยนแปลงได้บ้างแต่การเปลี่ยนแปลงมักยึดถือตามของเดิมอยู่มาก ไม่คำนึงถึงหลักการของประชาธิปไตยเท่าที่ควร และมักจะได้ประโยชน์โดยตรงกับคนกลุ่มน้อย

๔.๒ ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม (Perennialism)

ปรัชญาการศึกษาแบบนิรันดรนิยมได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพื้นฐานกลุ่มสังคมนิยมเชิงเหตุผล (Rational realism) เกิดขึ้นในขณะประเทศต่างๆ ทั้งโลกกำลังมีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้น มีระบบเศรษฐกิจทุนนิยมก่อให้เกิดการแข่งขันทางการค้าอย่างไม่เป็นธรรม ขาดระเบียบวินัย มนุษย์ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้ทำให้วัฒนธรรมเสื่อมสลายลง ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมเชื่อว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดของธรรมชาติมนุษย์ คือ ความสามารถในการใช้เหตุผลซึ่งจะสามารถควบคุมอำนาจฝ่ายต่ำของมนุษย์ได้ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในชีวิตที่ปรารถนา

อริสโตเติล (Aristotle) และ เซนต์ โทมัส อะไควนัส (St. Thomas Aquinas) ได้พัฒนาปรัชญานี้ขึ้น ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๒๙ โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins) และคณะได้รวบรวมหลักการและให้กำเนิดปรัชญานิรันดรนิยมขึ้นมาใหม่ (วนิดา สุจิต, ๒๕๔๓, หน้า ๒๒) ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นปรัชญาการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญากรีกและมีวิวัฒนาการเรื่อยมาจนเป็นปรัชญาที่เน้นการใช้เหตุผลเป็นหลักเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่ผ่านการศึกษามากจากแนวความคิดที่ต้งามของนักปรัชญาในอดีต

๔.๒.๑ แนวคิดพื้นฐาน ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญากรีกกลุ่มจิตนิยมและกลุ่มวัตถุนิยม ดังนั้นปรัชญานิรันดรนิยมจึงมีแนวคิดเป็น ๒ ทศนะ คือ ทศนะแรกเน้นในเรื่องเหตุผลและสติปัญญา อีกทศนะเน้นเกี่ยวกับศาสนาโดยเฉพาะศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แต่ทั้ง ๒ ทศนะล้วนเกี่ยวข้องกับเหตุและผลจนได้ชื่อว่า โลกแห่งเหตุผล (A world of reason) การศึกษาสอนสิ่งที่เป็นนิรันดรไม่เปลี่ยนแปลงและจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทุกยุคทุกสมัย ได้แก่คุณค่าของเหตุผล คุณค่าของศาสนา เป็นการนำเอาแบบอย่างที่ดีของอดีตมาใช้ในปัจจุบันหรือย้อนกลับไปสู่สิ่งที่ต้งามในอดีต

๔.๒.๒ จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษานี้มุ่งที่จะสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ เพราะมนุษย์มีพลังธรรมชาติคือสติปัญญาอยู่ในตัว จะต้องพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ให้เต็มที่ เมื่อมนุษย์พัฒนาสติปัญญาแล้วก็จะทำอะไรอย่างมีเหตุผล การจัดการศึกษาจึงควรพัฒนาเชิงสติปัญญาและเหตุผลในตัวมนุษย์เพื่อให้สามารถดำรงตนเป็นคนดีตลอดไปไม่เปลี่ยนแปลง

๔.๒.๓ องค์ประกอบของการศึกษา มีดังนี้

๑). หลักสูตร กำหนดโดยผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ เป็นหลักสูตรที่เน้นวิชาทางศิลปศาสตร์ คือ กลุ่มศิลปภาษา ประกอบด้วยไวยากรณ์ วาทศิลป์ และตรรกศาสตร์ กลุ่มศิลปะการคำนวณ ประกอบด้วยเลขคณิต วิทยาศาสตร์ ปรัชญา ดาราศาสตร์ และดนตรี นอกจากนี้ยังให้ผู้เรียนเรียนรู้ผลงานอันมีค่าของผู้มีอัจฉริยะในอดีตเพื่อคงความรู้เอาไว้ ในปัจจุบันได้แก่หลักสูตรของวิชาพื้นฐานทั่วไปในระดับอุดมศึกษา

๒). ครู ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมเชื่อว่าเด็กเป็นผู้มีเหตุผล มีชีวิต มีวิญญาณ ครูจะต้องรักษาวินัยทางจิตใจและเป็นผู้นำทางวิญญาณของนักเรียนทุกคน ครูต้องเป็นผู้ใฝ่รู้อยู่เสมอ เข้าใจเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างถูกต้องชัดเจน เป็นผู้ดูแลรักษาระเบียบวินัยควบคุมความประพฤติของผู้เรียน

๓). เด็กปฐมวัยหรือผู้เรียน โดยธรรมชาติเป็นผู้มีเหตุผล มีสติ มีศักยภาพในตัวเองที่จะสามารถพัฒนาไปสู่ความมีเหตุผลถือว่าผู้เรียนมีความใส่ใจใคร่เรียนรู้อยู่แล้ว ดังที่อริสโตเติลกล่าวไว้ว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความกระหายที่อยากจะรู้ All man by nature desire to know (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ๒๕๒๓, หน้า ๗๔) การให้การศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ฝึกฝนคุณสมบัติที่มีอยู่โดยการสอนและแนะนำของครู ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสเรียนเท่าเทียมกัน ใช้หลักสูตรเดียวกันทั้งเด็กเก่งและเด็กอ่อน

๔). สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ไม่มีบทบาทต่อสังคมโดยตรงเพราะเน้นที่ตัวบุคคลเป็นหลักใหญ่ การพัฒนาตัวบุคคลย่อมทำให้สังคมนั้นดีด้วย สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จึงเป็นเสมือนตัวกลางในการเตรียมผู้เรียนให้เกิดความก้าวหน้าที่ตั้งงาม สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จะสร้างบรรยากาศและจัดสภาพแวดล้อมให้มีลักษณะสร้างความนิยมในวัฒนธรรมที่มีอยู่และเคร่งครัดในระเบียบวินัย

๕). กระบวนการเรียนการสอน ใช้วิธีท่องจำเนื้อหาต่างๆ และฝึกให้ใช้ความคิดหาเหตุผลโดยอาศัยหลักวิชาการที่เรียนรู้เป็นแนวพื้นฐานแห่งความคิดเพื่อพัฒนาสติปัญญาเน้นด้านพุทธิศึกษา การเรียนการสอนเน้นเรื่องราวที่อยู่รอบตัวโดยเฉพาะสิ่งที่เป็นปัญหาในปัจจุบัน มุ่งเน้นการตั้งคำถาม การซักอภิปรายใช้เหตุผลเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติทางปัญญาอย่างเกิดประโยชน์

๔.๒.๔ ข้อจำกัด ปรัชญาการศึกษาที่เน้นตรินิยมส่งเสริมสติปัญญาและเหตุผลของมนุษย์อย่างมาก แต่มนุษย์เราไม่ได้อยู่กับเหตุผลอย่างเดียว การเรียนการสอนที่เน้นทฤษฎีมากเกินไปการนำไปใช้ทำงานในชีวิตจริงไม่ได้มากเท่าที่ควร การจัดการศึกษาตามแนวปรัชญานี้ ต้องการเวลามาก ใช้ครูมากและมีตำรับตำราเพียงพอ ครูต้องทำงานหนัก เป็นนักคิด นักเหตุผลด้วยซึ่งทำได้ไม่ถนัดนัก

๔.๓ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านแนวคิดเดิมที่การศึกษาเน้นแต่เนื้อหา การท่องจำ เน้นพัฒนาสติปัญญาด้านเดียวไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่มีความกล้าและมั่นใจในตัวเอง ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้เกิดแนวคิดปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมขึ้นโดยในปี ค.ศ. ๑๘๗๐ ฟรานซิส ดับเบิลยู พาร์คเกอร์ (Francis W. Parker) ได้เสนอให้มีการปฏิรูปการศึกษาเสียใหม่แต่แนวคิดนี้ไม่ได้รับการยอมรับ ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้นำแนวคิดนี้มาทบทวนใหม่โดยเริ่มงานเขียนชื่อ School of Tomorrow ออกตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๑๕ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมได้ถูกนำไปใช้ในโรงเรียนต่าง ๆ และเป็นที่ยอมรับยังคงใช้อยู่ในสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นๆ

๔.๓.๑ แนวความคิดพื้นฐาน ปรัชญาพัฒนาการนิยมมีพื้นฐานมาจากปรัชญาสำนักประจักษ์วาท (Empirism) ซึ่งได้พัฒนามาเป็นปรัชญาพัฒนาการนิยม คำว่า พัฒนา หรือ Progressive หมายถึง ความก้าวหน้า เปลี่ยนแปลง ไม่หยุดอยู่กับที่ สำคัญสำคัญของความเป็นจริงและการแสวงหาความรู้ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้จากประสบการณ์ ประสบการณ์จะนำไปสู่ความรู้โดยเน้นกระบวนการ การแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาไม่สอนให้คนยึดมั่นในความจริง ความรู้ และค่านิยมที่คงที่ ปรัชญานี้ อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปรัชญาประสบการณ์นิยม (Experimentalism)

๔.๓.๒ จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมไม่มีจุดมุ่งหมายที่ตายตัว วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแนวทางในการแก้ปัญหา เป็นวิถีทางให้เกิดการเรียนรู้ ไม่มีที่สิ้นสุด ผู้เรียนต้องพัฒนาตนเองทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาควบคู่กันไปสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีวินัยในตนเอง

๔.๓.๓ องค์ประกอบของการศึกษา มีดังนี้

๑). หลักสูตร ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมต้องการให้เด็กปฐมวัย เรียนจากประสบการณ์จริง หลักสูตรจึงครอบคลุมชีวิตประจำวันทุกรูปแบบที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เน้นวิชาที่เสริมสร้างประสบการณ์ทางสังคม ได้แก่ สังคมศึกษา วิชาทางภาษา วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ความสำคัญของวิธีการที่นำมา ใช้คือ กระบวนการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาและนำเอากระบวนการแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒). ครู ไม่เป็นผู้ออกคำสั่งแต่ทำหน้าที่ในการแนะนำแนวทางให้แก่ผู้เรียนแล้วจัดประสบการณ์ที่ดีที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน ครูต้องรู้จักผู้เรียนเป็นอย่างดีและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล วางแผนจัดสภาพในห้องเรียนให้พร้อมที่จะศึกษาเล่าเรียนให้ได้ประสบการณ์ตามที่ต้องการ

๓). เด็กปฐมวัย ปรัชญาถือว่าเด็กปฐมวัย ที่เป็นผู้เรียนมีความสามารถแสวงหาและพร้อมที่จะรับประสบการณ์ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by doing) ผู้เรียนจะต้องมีอิสระในการเลือกตัดสินใจและต้องทำงานร่วมกัน (Participation) เพื่อให้การเรียนการสอนตรงกับความถนัด ความสนใจและความ สามารถของผู้เรียน (เมธี ปิรันธนานนท์, ๒๕๒๓, หน้า ๙๐)

๔). สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ทำหน้าที่เป็นแบบจำลองที่ดิงามทางสังคมโดยการจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของเด็กปฐมวัย ในแต่ละกลุ่ม สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ต้องสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ มีความพร้อมและเข้าใจสังคมเป็นอย่างดี

๕). กระบวนการเรียนการสอน เป็นการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child centered) ผู้เรียนมีบทบาทมากที่สุด การเรียนเป็นเรื่องการกระทำ (Doing) มากกว่ารู้ (Knowing) การกระทำทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ ครู พี่เลี้ยง ต้องจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนการสอนใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ (Problem solving)

๔.๓.๔ ข้อจำกัด ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออก เลือกรสกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มมีบทบาทในการบริหารโรงเรียน ข้อจำกัดมีอยู่ว่า บทบาทนักเรียนนั้นจะมีมากน้อยแค่ไหน ตรงไหนคือความพอดี ใครจะเป็นผู้ตัดสินใจความพอดีสุดท้ายก็จะหันไปหาครู ทำให้ครูเป็นผู้มีบทบาทมากขึ้น การ让孩子เลือกตัดสินใจเองบางครั้งต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์สูงเพราะถ้าปล่อยให้เด็กเลือกเองก็อาจมีข้อจำกัดได้อีกเช่นกัน ในสังคมที่ยึดระเบียบแบบแผนประเพณีอย่างมากมายนั้น ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมอาจก่อให้เกิดปัญหาทั้งกับสังคมและตัวเด็กได้ เพราะถ้าในโรงเรียนส่งเสริมอิสระเสรี แต่นอกโรงเรียนยึดแต่ประเพณี เด็กอาจจะเกิดความขัดแย้งและก่อให้เกิดความสับสนเป็นอย่างมากทำให้ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและด้านความรู้ อาจไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

๔.๔ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ในปี ค.ศ.๑๙๓๐ เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในสหรัฐอเมริกาได้มีกลุ่มนักคิดนำโดย จอร์จ เอส เค้าท์ (George S. Counts) มีความเห็นด้วยกับหลักประชาธิปไตยได้เสนอแนวคิดว่าการแก้ปัญหาของสังคมควรใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม โรงเรียนควรมีหน้าที่แก้ปัญหาเฉพาะอย่างของสังคม ต่อมาในปี ค.ศ.๑๙๕๐ ธีโอดอร์ บรามเลด (Theodore Brameld) ได้ตั้งทฤษฎีปฏิรูปนิยมขึ้นและได้เสนอแนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิรูปสังคมขึ้นจนเป็นที่ยอมรับและยกย่องว่าเป็นบิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม

๔.๔.๑ แนวความคิดพื้นฐาน ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมีแนวคิดที่พัฒนามาจากปรัชญาพัฒนาการนิยม โดยมีแนวคิดที่ผู้เรียนมิได้เรียนเพื่อมุ่งพัฒนาตนเองเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเรียนเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เน้นการสร้างสังคมใหม่เพราะสังคมขณะนั้นมี

ปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งปัญหาเศรษฐกิจและการเมือง การศึกษาจึงมีบทบาทในการเป็นเครื่องมือสร้างสังคม และวัฒนธรรมที่ดีงามขึ้นมาใหม่ เป็นสังคมในอนาคตที่มีความเพียบพร้อม

๔.๔.๒ จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์ระบบสังคมขึ้นมาใหม่จากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ และสังคมใหม่นั้นจะต้องอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย การศึกษาจะต้องส่งเสริมการพัฒนาสังคมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปพัฒนาสังคมได้โดยตรง (พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ๒๕๖๑, หน้า ๑๙)

๔.๒.๓. องค์ประกอบของการศึกษา มีดังนี้

๑). หลักสูตร เนื้อหาที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรจะเกี่ยวกับปัญหาและสภาพของสังคม เน้นกระบวนการทางสังคม การดำรงชีวิตในสังคม สภาพเศรษฐกิจและการเมือง วิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน ศิลปะในชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะทำให้มีความเข้าใจในกลไกของสังคมและปรับตัวสามารถหาแนวทางในการสร้างสังคมใหม่

๒). ครู ทำหน้าที่สรุป รวบรวมวิเคราะห์ปัญหาของสังคมแล้วเสนอแนวทางให้ผู้เรียนแก้ปัญหาของสังคม ครูต้องทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ และเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างสรรค์สังคมขึ้นมาใหม่โดยวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

๓). เด็กปฐมวัยหรือ ผู้เรียน คือผู้ที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาสังคม ดังนั้นผู้เรียน จะได้รับการปลูกฝังให้ตระหนักในปัญหาสังคม วิธีการทำงานร่วมกัน และเรียนรู้เทคนิควิธีการต่างๆ ที่จะนำมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมโดยให้ผู้เรียนหาข้อสรุปและตัดสินใจเลือกเอง

๔). สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเน้นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จะมีบทบาทต่อสังคมโดยตรงในการรับรู้ปัญหาของสังคมและร่วมกันแก้ปัญหาของสังคม รวมทั้งสร้างสังคมใหม่ที่เหมาะสม ดีงาม สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ต้องมีบรรยากาศประชาธิปไตย ยอมรับฟังความเห็นของคนส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และดำเนินการเป้าหมายของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย คือ โรงเรียนชุมชน (Community school)

๕). กระบวนการเรียนการสอน มีลักษณะคล้ายกับปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมคือให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือกระทำเอง สามารถมองเห็นปัญหาและเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการโครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหาเป็นเครื่องมือ

๔.๔.๔. ข้อจำกัด ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นปรัชญาการศึกษาที่เสนอแนวคิดใหม่ให้แก่สังคมเป็นปรัชญาที่มีอุดมคติสูง ยากต่อการปฏิบัติ โรงเรียนต้องทำหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่และกว้างมาก ต้องทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมอุดมคติเพราะปรัชญานี้เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่สามารถสร้างชีวิตที่ดีให้แก่ตนเองและสังคมได้ นอกจากนี้โรงเรียนยังเป็นสถาบันที่สังคมตั้งขึ้นให้ทำงานตามที่สังคมมอบหมาย บทบาทสำคัญจึงไปอยู่ที่ผู้นำทางสถาบันการศึกษาและครูในโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจจะเกิดขึ้นได้ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นเหมาะสมกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

๔.๕ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเกิดขึ้นจากรู้สึกที่ว่ามนุษย์กำลังสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ระบบการศึกษาที่มีอยู่ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีส่วนทำลายความเป็นมนุษย์เพราะสอนให้ผู้เรียนอยู่ในกรอบของสังคมที่จำกัดเสรีภาพและต้องพึ่งพาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมากเกินไป ซอเร็น คีร์เคอร์การ์ด (Soren Kierkegard) นักปรัชญาชาวเดนมาร์ก ได้เสนอแนวคิดที่ว่าปรัชญาเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคน ดังนั้นทุกคนควรสร้างปรัชญาของตนเองจากประสบการณ์ ไม่มีความจริง นิรันดร์ให้ยึดเหนี่ยวเป็นสรณะตายตัว ความจริงที่แท้คือสภาพของมนุษย์ ต่อมาแนวคิดของคีร์เคอร์การ์ดได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาโดย เอ เอส นีล (A.S. Neil) ได้นำไปทดลองใช้ในโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ (Summer hill) ในประเทศอังกฤษ (พระมหาสมชาย มหาวิโร, ๒๕๕๗, หน้า ๒๙)

๔.๕.๑. แนวความคิดพื้นฐาน ปรัชยานี้สนใจและมีความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่จริงของมนุษย์ มนุษย์จะต้องเข้าใจและรู้จักตนเอง มนุษย์ทุกคนมีความสำคัญและมีลักษณะเด่นเฉพาะตน ทุกคนมีเสรีภาพที่จะเลือกตัดสินใจการกระทำสิ่งใดๆ แต่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้นๆ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วย

๔.๕.๒. จุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาจะต้องทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าตนเองมีความต้องการอย่างไร แล้วพัฒนาตนเองไปตามความต้องการอิสระเพื่อจะได้พัฒนาความเป็นมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ด้วยการเลือกเรียนตามความพอใจ มีความรับผิดชอบในสิ่งที่เลือก และเป็นผู้มีวินัยในตนเอง

๔.๕.๓. องค์ประกอบของการศึกษา มีดังนี้

๑). หลักสูตร ไม่กำหนดตายตัวแต่ต้องช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองเป็นอย่างดี เนื้อหาจะเน้นทางสาขามนุษยศาสตร์ (Humanities) เช่น ศิลปะ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ การเขียนการละคร จิตรกรรม ศิลปะประดิษฐ์ นักปรัชญาเชื่อว่าวิชาเหล่านี้จะฝึกฝนผู้เรียนด้านสุนทรียศาสตร์ อารมณ์และศีลธรรม จริยธรรมอันดีงาม วิชาต่างๆ ไม่ได้จัดเรียนตายตัว แต่จะให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความพอใจเพื่อพัฒนาตน

๒). ครู มีบทบาทคล้ายกับปรัชญาพัฒนาการนิยม ทำหน้าที่คอยกระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว เข้าใจตนเอง สามารถใช้ความถนัดและความสามารถเฉพาะตัวออกมาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ครูจะให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนมาก ให้เสรีภาพ จริงใจ เคารพในศักดิ์ศรีของผู้เรียน ครูต้องเป็นผู้รู้จริงในเรื่องที่สอน

๓). เด็กปฐมวัยหรือผู้เรียน เป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในกระบวนการศึกษาและเชื่อว่าผู้เรียนเป็นผู้มีความคิด ความสามารถในตนเอง มีเสรีภาพอย่างแท้จริง เป็นผู้เลือกแนวทางที่จะพัฒนาตนเอง เป้าหมายการศึกษามีใช่เนื้อความรู้ มีใช่เพื่อสังคม แต่เพื่อผู้เรียนที่จะรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง ฉะนั้นแนวทางจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติต่างๆ เป็นเรื่องส่วนบุคคลที่จะเลือกใช้ชีวิตทางใด ทั้งนี้ต้องมีวินัยในตนเอง ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำและผลที่จะเกิดขึ้น (อรสา สุขเปรม, ๒๕๔๑, หน้า ๑๔๕)

๔). สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ต้องสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพ จัดสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนเกิดความพอใจที่จะเรียนให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเอง ให้อิสระในการเลือกแก่ผู้เรียน ด้านจริยธรรมทางสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จะไม่กำหนดตายตัวแต่จะให้ผู้เรียนเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับตนเอง

๕). กระบวนการเรียนการสอน เน้นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด ให้ผู้เรียนพบความจริงด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนด้วยตนเอง ผู้เรียนจะต้องรู้ว่าตนเองพอใจ และมีความต้องการอะไรอย่างแท้จริง ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นปรัชญาที่ท้าทายแนวความคิดของคนรุ่นใหม่ เป็นที่นิยมแพร่หลายในหลายประเทศ

๔. ข้อจำกัด ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม เปิดโอกาสให้สามารถแสดงออกได้อย่างเสรี และเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองต้องการ อาจมีผลขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม ขัดต่อกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับและเสรีภาพของผู้อื่นอันจะส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมได้ ให้ความสนใจในตัวบุคคลมากกว่ามนุษย์ในส่วนรวมเมื่อเกิดปัญหาสังคมจะได้รับการแก้ไขปัญหารองลงมาจากปัญหาส่วนบุคคล ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน หากครูผู้สอนขาดความรู้และประสบการณ์อย่างแท้จริงแล้วจะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นกระบวนการสรรหาครูผู้สอนจึงต้องเพิ่มขึ้นตอนในการสรรหามากขึ้นจึงเป็นการเปิดโอกาสของบุคคลบางคนที่จะเข้ามาสอนเพราะไม่ผ่านขั้นตอนการสรรหา

๕. บทสรุป

ปรัชญาการศึกษาเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานปรัชญา ทั้งนี้ปรัชญาการศึกษาจะพิจารณาถึง ๕ องค์ประกอบ คือ หลักสูตร ครู เด็กปฐมวัยหรือผู้เรียน สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย กระบวนการเรียนการสอน สำหรับเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาที่เป็นที่นิยม ๕ ปรัชญาที่นำเสนอ นั้น คือ ๑). ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม มีลักษณะเน้นการยึดถือเนื้อหาเป็นสำคัญ โดยเนื้อหาที่ต้องการจะมาจากมรดกทางวัฒนธรรม ๒). ปรัชญาศึกษานิรันตรนิยม เน้นในเรื่องของเหตุผลและสติปัญญาเป็นสำคัญ ๓). ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยม มีแนวคิดปรัชญาที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีการเรียนการสอนแบบเดิม ๆ แนวคิดหลักของการศึกษา คือ ต้องพัฒนาผู้เรียนให้ครบทุกด้าน ผู้เรียนจะต้องพร้อมที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ๔). ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เน้นการจัดการศึกษาให้เด็กเติบโตเป็นคนดีและยังมุ่งช่วยสร้างสังคมอีกด้วย ๕). ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง เข้าใจโลก ผู้เรียนมีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกทำในสิ่งที่ต้องการและต้องมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ทำ มองในภาพรวมสามารถจัดกลุ่มปรัชญาการศึกษาทั้ง ๕ นี้ได้ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑). กลุ่มอนุรักษนิยม ที่เน้นธำรงรักษาแบบแผนหรือสิ่งต่างๆ ในอดีตเอาไว้ ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม และปรัชญาศึกษานิรันตรนิยม ๒). กลุ่มเสรีนิยม มีความสนใจในตัวบุคคลและสังคม รวมทั้งคำนึงถึงเสรีภาพของบุคคล ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยม ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม และ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม

เอกสารอ้างอิง

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. โครงการสำรวจสถานการณ์พัฒนาการและพฤติกรรมการเล่นของเด็กปฐมวัยของ ครอบครัวไทย ปี๒๕๖๐. นนทบุรี: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; ๒๕๖๐.

- กิริติ บุญเจือ. (๒๕๑๙). *ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๖). *พุทธปรัชญาการศึกษา*. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ.(๒๕๔๗) *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: เอดิสัน.เพรสโปรดักส์. หน้า ก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๓๙). *ธรรมกับการพัฒนาชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
- พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. (๒๕๖๑). *เอกสารคำสอนวิชาสัมมนาปรัชญาการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมชาย มหาวิโร (เหี่ยมหีก). (๒๕๕๗). *ปรัชญาการศึกษาของขงจื้อ : ศึกษาวิเคราะห์*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต,บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลรัตน์. (๒๕๒๓). *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น*.กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ภิญโญ สาธร. (๒๕๒๕). *ปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : มส.การพิมพ์.
- เมธี ปิลันธนานนท์. (๒๕๒๓). *ปรัชญาการศึกษาสำหรับครู*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิจิตร ศรีสอาน. (๒๕๒๕). *ปรัชญาการศึกษาในพื้นฐานการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วนิดา สุจิต. (๒๕๔๓). *การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาอัตถิภาวนิยม*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (๒๕๔๓). *ปรัชญาเอ็กซิสเตนเซียลิสต์*. กรุงเทพมหานคร : โอเอ็นจี การพิมพ์.
- สุนทร โคตรบรรเทา.(๒๕๕๓).*ปรัชญาการศึกษาสำหรับผู้บริหารการศึกษา*.กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน.
- อรสา สุขเปรม. (๒๕๔๑). *การศึกษาไทย*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- Kneller George F. (๑๙๖๔). *Introduction to the Philosophy of Education*. New York: John Wiley & Sons.
- Kozuki N, Katz J, LeClerq SC, Khatry SK, West KP Jr, Christian P. The associations of parity and maternal age with small-for gestational-age, preterm and neonatal and infant mortality: a meta-analysis. *BMC Public Health* ๒๐๑๓;๑๓(๓):๑๑๙-๒๘
- Walker SP, Wachs TD, Gardner JM, Lozoff B, Wasserman GA, Pollitt E, et al. Child development in developing countries ๒: Child development: risk factor for adverse outcome in developing countries ๒๐๐๗;๑๖๔(๒๓๔๔):๑๔๕-๕๗